

AZ ELHALLGATTATÁS SZAKASZAI

HUSZÁR ZOLTÁN

F.-ék ötvenhét nyárutóján, amikor váratlanul betoppantam hozzájuk, hárman voltak, illetve négyen. A kisgyereket akkoriban választhatták el anyjától, mert etetése nagy gonddal járt. Ebben a nagymamának hathatósan segítenie kellett, egy személy kevésnek bizonyult a rúgkapáló gyerekekhez. A lakás noha igen tágas volt, és látszólag kielégítően bebútorozva, csak félig-meddig elégítette ki F.-ék szerény igényeit is, ugyanis szedett-vedett régi portéka keveredett benne új, még kellemetlen szagú gyárral. De nemcsak ez volt a baj, a lakás egy sarki bérház első emeletén volt, ahol nappal mindig jött-ment valaki, éktelen zajt csapva a folyosón lábbelije kopogásával, hanem az is, hogy éppen velük áttelenben egy forgalmas lebuji üzemelt, mely még éjfélkor sem hallgatott el, és F.-ék akármit csináltak az utcai ablakokkal, a kosztolányias „trágár tivornya” nem hagyta őket nyugodtan pihenni, illetve F.-et dolgozni, aki, mint az írók általában, éjjeli bagolyként csak sötétedés után tudott éber lenni igazán. És ha ehhez még hozzávesszük azt az áldatlan körülményt, hogy már kora hajnalban megindult a villamosjárat, mely éppen előttük fordult hársány csengetéssel, csikorgással, akkor teljessé válik a kép. Nem csoda hát, hogy a szülők kialvatlansága és ebből fakadó idegessége kihatott a kisgyerekekre. Gyakran sírt, ottjártamkor is sírt folyamatosan, sokáig csukladozva, fel-felsikoltva, úgyhogy időnként alig tudtunk szót érteni. F.-nek volt külön kis dolgozószobája, de a könyvszekrénynek csak a nappali egyik szögletében jutott hely. Ahogy ott üldögéltünk egymással szemben, F. elővette cigarettatárcáját, mely ezüstözött lehetett, mert csillogott a villanyfényben, és felém nyújtotta.

– Parancsolj.

Meghökkenem a pénztárcától és a parancsolj szótól. Mindkettőt valahogy idegennek éreztem F.-től, akit versei alapján igazi népfínak képzeltem el, és nem nyúltam azonnal a cigarettá után. – Vagy nem dohányzol?

– De – siettem a zavart eloszlatni, nehogy különcként tartson, pedig valójában csak akkor gyújtottam rá, akkor szoktam, akkoriban rágyújtani, ha a társaság hangulata ezt megkövetelte.

– Így nők szokták tartani a cigarettát – mondta F. fehér szemöldökét gúnyosan felvonva, és hatalmas füstfelhőt fújt fejem fölé. Ez újabb meglepetés volt, nem tudtam, mit mondjak erre, ránéztem F. kezére, aztán a magaméra, ahogy tartom fölfelé fordítva a cigarettát. Gyorsan lefordítottam. Hogy kellemetlen időpontban érkeztem hozzájuk, az bizonyos, de akkor látogattam meg őket először, és hát az igazat megvallva, szívélyesebb fogadtatásra számítottam volna. No mindegy, huszonöt évesen nem sértődhet meg csip-csup dolgok miatt az ember, különösen akkor nem, ha a gúnyolódó tiszta, felhőtlen szeme barátságosan tekint rá.

– Az a versed, melyben párhuzamot vonsz a szerelem és a fürdőzés közt, tökös vers, csak mintha József Attila ezt már megtette volna. Érdekes, hogy a költők milyen gyakran élnek a víz, a folyó, a tenger szerepeltetésével, ha arról van szó, pedig a víz elég közönséges, mindennapi dolog, bár nélkülözhetetlen.

– Nemcsak a költők, a nép is. Ismered? „Tavaszi szél vizet áraszt.”

– Ez mintha némi megszorítást tartalmazna.

– A nép racionálisan szeret gondolkodni.

– Hát ezt meg honnan tudod?

– Fürdőszobátok van?

– Van, de nem használjuk mindennap, mint az újjazdagok.

– Nem újházásokat akartál mondani?

– Lehet – mondta nevetve F. Aztán, mint aki csak most kap észbe, letompította egyébként sem erős hangját.

– Ha hallgattál volna, bölcsebb maradtál volna. De ne sértődj meg, ezt csak tréfából mondtam.

– Bölcsebb vagy bölcs?

– Bölcsebb.

– Köszönöm. – F. elgondolkodva nézett rám, tekintetében most először látam őszinte érdeklődést felvillanni. Hátranyúlt, és a könyvszekrény alsó fiókjából egy paksamétát húzott elő, mely kékeslilás, fénylő szalaggal volt átkötve, és míg a csomóval bibelődött, felemelte hangját, hogy a különféle zajt ellensúlyozza.

– Viszont eredeti, ahogy a nagy fordulatot érzékelteted azzal az elszabadult, vágató lóval. Hol is van? Ezt a versedet megőriztem, mint a magaméi közül is jó párat.

Nem akartam hinni a fülemnek. Nem adja ki a kezéből? Miért? Hiszen nyilvánvaló, hogy féltve őrzött dolgokról van szó, melyek becsesek a számára. Óvatosan megkockáztattam a kérdést:

– Miért nem adod ki?

– Mert most még nincs itt az ideje. Úgysem közölnék.

– A legjobb verseidet?

– Hát ide figyelj, kiskomám, jól jegyezd meg a továbbiakra, amit most mondok – mondta F. nyomatékosan, és ismét rágyújtott, de most majdnem ugyanúgy tartotta két ujjá közt a cigarettát, mint én az előbb. Nevethetnékemen csak nagy ügyel-bajjal tudtam úrrá lenni. – Ez nem olyan korszak.

– Hát milyen korszak volna? Én mást tapasztaltam. De az újságok, a rádió szerint is most mindenki, egyszóval szabadság van, és a magyarság soha még ilyen . . .

– Ugyan.

– De az iskolában azt tanítják, azt tanultuk . . .

– Ugyan már. Ebből a szempontból sokkal rosszabb a helyzet, mint a háború előtt volt. Régi egyesületeinket, intézményeinket megszüntetik, nincs egy önálló lapunk, folyóiratunk.

Ekkor vettem észre először, hogy remeg a cigarettája. Döbbenet néztem. Nem tudtam, mit szólni. F. kotorászni kezdett a kéziratok közt, végül megtalálta, amit keresett. Két aránylag rövid, géppel írott költemény volt. Sajátságos ellágyult, de erőteljes hangon olvasni kezdte az egyiket. A címére már nem emlékszem, de arra igen, hogy Bácska három hű fiáról volt benne szó, akik közül az egyik természetesen maga F., persze a versben ő szerepel harmadikként udvarias gesztusként, a második N., testvériesen lefűzva, aki egy emelkedő úton halad fölfelé, míg a harmadik S., a bácskai színek, vonalak és formák mestere.

– Ezt ugyan miért ne közölhetnék?

– Majd megtudod, ha hosszabb ideig itt maradsz, és jól kinyitod a szemed meg a füled, illetve ha szemet tudsz hunyni, amikor kell – mondta F., és széles, de nőiesen biggyedt száját sokatmondóan összehépelte. – Majd meglátod, húsz-harminc év múlva ez nagy vers lesz, akkor majd csodálkozhatnak, mert előre megjósoltam. – A másik vers, azt hiszem, egy parttalan tó képeivel indul, de lehet, hogy megnevesítve Palicsi-tónak, mely nyilván a kisebbségi létet jelképezi valamiképp, csak némi zavart okozó kétértelmű hasonlattal. Mintha ambivalens módon elhatárolódást és kötődést is kifejezne egyszerre. Csak egy alig észrevehető ritmusbotlás igazít helyre a vers értelmezésében.

– Nem találtál jobb rímet a parton szóhoz a Balatonnál vagy fordítva?

– Miért nem jó így?

– Mert két rövid szótagot rímeltetsz egy hosszúval meg egy röviddel.

– Szakkifejezéssel?

– Talán nyílt és zárt szótag vagy ilyesmi.

– Nem nyelvtanra gondoltam, hanem verstanra, esztétikára.

– A nyelvtannak is van esztétikai jellege. Nem gondolod? Bizonyára olvastad Á. értekezését, melyben magyar és szerbhorvát hangzókat vet egybe. Remek írás. Fontos. Rendkívül jelentős megállapítást közöl arról, hogy milyen különbség van a két nyelv egyes hangzóinak képzésében.

– Ugyan már, kinek fontos ez, ki figyel fel arra? – F. csak legyintett. – Senki.

– Dehogynem – mondtam szinte felrikkantva az örömtől, amiért ellenkezhetek F.-fel, aki barátságos viselkedése és hangja ellenére olykor bősztőben fölényes tudott lenni. Volt benne valami jegesmedveszerű, abban is, ahogy olvadni

kezdt körülötte a jegesedés, mihelyt hangját hallatta, de a vele való beszélgetés során az az érzése támadt az embernek, hogy jó lesz azért vigyázni: az állandó jóhiszeműséget árasztó külső mégiscsak egyfajta ragadozót takar. Erre vallott váratlan elkomorodása egy-egy neki nem tetsző kijelentés hallatán. – Dehogynem – mondtam, és elmeséltem, hogy egy szemináriumon, melyet a nyelvszakos tanárok számára szerveztek nemrég itt, Újvidéken, mint ahogy lenni szokott a jó előadás után, vita bontakozott ki, s O. is felállt, de nem az elhangzott témához kapcsolódva beszélt, hanem szükségét érezte annak, hogy elmondja véleményét Á. megállapításáról, mely a hallgatóság egésze számára valószínűleg ismeretlen volt: „Én nem érzek semmi különbséget a szerbhorvát és a magyar hangzók képzésében. Tökéletesen fedik egymást. Ugyanolyan hangzású a magyar s, zs vagy o, u mint a szerbhorvát.” – Bólogatás volt a válasz. O. úgy állt ott, úgy ágált ott, mint aki meg van győződve róla, hogy jó ügy szolgálatában, jó oldalon áll, biztos befutóként.

– Ezen ne csodálkozz, hiszen O. még csak nem is konyít a nyelvészethez. Meg aztán mit lehet várni egy O.-tól? Különben is, de hagyjuk – a szomszéd helyiségből fültépo sivalkodás hallatszott át és a két asszony csitító szava. F. széles, nyugodt paraszti arca rezdült egyet.

– Látod, ez van nálunk. Hát lehet így dolgozni? – A két asszony behozta a gyereket a szobába egy hosszú gumicsővel meg valami edénnyel, amire az etetésnél vagy beöntésnél volt szükség. F. odament hozzájuk, mert a gyerek hisztériás rohamában nemcsak sivalkodott, hanem rúgkapált, hadonászott, és le kellett fogni, hogy a nem kis erőfeszítést igénylő munkát az asszonyok baj nélkül elvégezhessék. Kínos jelenet volt, bár megindítónak is nevezhetném, úgyhogy örültem, amikor F. betessékelt dolgozószobájába, melynek utcai ablaka volt, kétszer három méteres odú egy íróasztallal és a hozzá való karosszékekkel. Állva maradtam, noha F. helyet kínált. Nem óhajtottam tanítósdi játszani.

– Most éppen ezen dolgozom – mutatott F. egy kéziratra.
 – Eredeti?
 – Nem. Fordítás.
 – Miért, minek bajlódsz vele? Sokkal többet érne, ha eredeti dolgokat írnál.
 – Valamiből csak meg kell élnie az embernek. De ez olykor izgalmas munka is. Figyeld csak.

– A prózát nem szereted? Regényre, elbeszélésre gondolok.
 – Mikor írhatnék? Láthatod, mi van itt.
 – Mit szólna Kodolányihoz? Ő a kedvenc íróm.
 – Kodolányi? Az púpos. – F. ezt olyan lekicsinylő hangon mondta és fintorral az arcán, hogy nem tudtam kiállni kajánkodás nélkül.
 – Tévedsz. Nemcsak púpos, de sánta is, sőt félszemű és kasztrált, mindamellett van két szép gyereke, és remekműveket ír. Mit szólna hozzá?

F. csak hümmögött, és idegesen nézegette a kezében tartott kéziratot. Jobban szemügyre vettem. A szűk helyiség kiemelte alakját, mely átlagon felüli volt. Nyilván nem kis büszkeséget érezhetett amiatt, hogy a közepesnél maga-

sabb termetű, vállas, markos férfi, sima álla erőteljes, ujjai majdnem bütykösek, tartása egyenes.

– Lapátkezed van – mondtam elismerően, sajnálkozva a magamén, melyről a legnagyobb jóhiszeműséggel sem lehetett volna azt állítani, hogy, mondjuk, kubikoskéz.

– Látnád csak a bátyámét, aki közönséges gumicsizmás rakodómunkás a cuorkgyárban, én meg – hangjában büszkeség és szegény keveredett. Érdekes, hogy még a legjobb írók is milyen közönségesek tudnák lenni esetenként, akikről méltán hihetnénk, hogy a lélek mérnökei, mennyire fennakadnak a testiségen, milyen nagy jelentőséget tulajdonítanak az ember külsejének. A varázsló költők kora, úgy látszik, lejárt. Ma már eljutottunk odáig, hogy az író büszke a maga emberi mivoltára, arra, hogy elvegyülhet a tömegben, mint annak szerves része, hasonló a hasonlók közt, arra, hogy gyerekeit vagy unokáit bilizteti, banktisztviselő, mérnök, ökölvívóbajnok, miniszter, biokertész, esetleg utca-seprő. Jó ez az irodalomnak? Majd ezer év múlva eldöntik az akkori kritikusok. F. szavalni kezdte a fordítást, egy számomra ismeretlen szerb költő versét. Olyan sejtésem támadt, hogy F.-ből kiváló képessége ellenére nem lesz igazán nagy író, csak szakképzett mesterember, olyan céhbeli, a nélkül a szikra nélkül, mely a mindenkori lángész csálhatatlan jele. Nincsen többletenergija, meglévő energiáit pedig nem tudja összefogni, bár szívósan igyekszik jelen lenni az irodalmi életben. Lám, ez a fordítása is mives alkotásnak hat, mégsem üti szíven az embert. Persze a folyamatosság nem grafomániára utal föltétlenül. Kinéztem az ablakon a lebuji felé. Csikorogva fordult a villamos, és a szomszéd szobából a gyerek ismét felsírt. Ajtócsapódás, zajok zörejek. Csak bólogattam belátva, hogy ahol az indulaté a fő szerep, ott a szó értelmét veszti.